Iz sajonisko|22/12/2021

Simo Matavulj ili – biti voljen, a biti neshvaćen

Piše: Đorđe Matić

Nikakvi historijski „objektivni" rasizmi, nikakva ideologija, čak ni rat, nitko ne može opravdati brisanje Simo Matavulja iz hrvatske književne kulture, odstranjivanje tog dalmatinskog, libenskog pisca par sanguе, i uostalom toga hrvatskog pisca. Ako šta dijelimo s kulturi i književnosti, kao dijelu koji prijeđa i jednom i drugom narodu, to je Bakonja fra Brne, iz najočitijih ya onda i svih drugih radoga

Neki dan bio je crkveni praznik, Svetog Nikole, sveca koji je najrasfiniranija krsna slava kod pravoslavnih Srba. Uz taj dan, uz „crveno slovo u kalendaru", i sada se u suvremenosti po novim medijima i takozvanim društvenim mrežama objavljuju prigodne čestitke slike sveca, od reprodukcija najlepših ikona po manastirima, mozaika i interazija, do slika koje se prodaju po kalendarima. No, jedna kao da se nekako izdvaja, iz mnogo razloga, a ne manje i s time ovoga teksta – slučajno ujedarena reprodukcija slike **Ivana Predića**, platna iz 1932., nasloviveog „Sveti Nikola spasava brodolomnike". Svetac je, kao što znamo, i zaštitnik putnika, moreplovaca, ribara i spašavara. U prvom planu kompozicije, na podivljalom tamnom i zapjenjenom moru i valovima te sve-žiovo osilkani uzdižu, nasilkan je Camac pun ljudi, doslovno bačenih u nesreću. U desnom uglu vidi se visok i opasan greben, a iza njega u daljini nazire se jedan jedi, veći – znači, ne radi se o pučini. Imad sveca, centrane, plutajući kao na nekakvim lađe se popul vala spašeni, ali i mnogi, bio svetac, u vladičanskoj odežđi, sa epitrahijem – čudotvorac drži krst u ruci i sam gleda u nebo. Ono što je zanimljivo u ovoj, realistički, gotovo ilustratorski doneseno kompoziciji jeste kako su nasilkari ljudi u Camcu, brodolomnici – uza mnogobrojne vremenske prilike – simbolisu koje bi se moglo iščitati iz ikone u barci, dva tipa likova su važni i naglašeni za ovo što nas je privuklo: u Camcu su i pravoslavni svešteznik i katolički fratar, obojica sjede i gledaju ka svecu u rukama podignutim u molitvi, kao nosioelji i simboli vjere dvije denominacije kršćanske. Iznad njih stoje veslaći: momci u prepoznatljivoj odjeći, dva ribara u karakterističnim majicama s plavobijelim popečnim linijama i uz njih jemljoradnik-teđak u bijelu suknenoj košulji, i jedni i drugi s crvenim dalmatinskim kapama. Ovđe, u ovu sliku kao da je u osnovnim crtama, u svojoj bazičnosti i osnovi stao svjet **Sime Matavulja**. I njegov glavni paradoks ujedno, lični, i onaj nasljeđstva toga velikog pisca. To kako i gdje se danas čita njegovo djelo, to njegovo neuspoređivo majstorstvo pripovijedanja, tematski i naročito jezično potpuno jedinstveno, iz kojega su izašle danas klasične pripovijetke i s njima i roman koji je nekada posebnom i izdvojenom ljubavlju voljela i čitala ne samo oleđina o kojoj tako prirono i duhovito piše, nego i čitava jedna nestala sredina.

Velemajstor pripovijedanja

Matavulja, u našem svjetu, kao autora razlikuje upravo ono što pomalo naivno dočarava Predić na svom platnu: more, ovo naše. *Mare nostrum*, ovaj komadić Mediterana i mora, ude Dalmacija, pa jol ude Šibenik, njegov rodni grad i mjesto formiranja, koje će, kroz tu naročitu gradnju, ostati u Matavulja. Ovđe, u ovu sliku, ude i stvaranje. Jako su svojoj benpoštednoj kritici, trajno prestrogi **Milan Kašanin** (kao u nekom Custom, skrivenom sukobu i antipatiji jedinog Prećanina, s raviničarskog sjevera, ka drugome, „Primorcu", što je određen romanskim, mediterankom, to će reći i katoličkom kulturnom naglašava pak činjenicu da je Matavulj najbuže živio u Beogradu, odnosno u godinama kad nje putovao, što po našim krajevima, ponegđe se u njima i zadržavajući ili pušujući po svijetu kao bogat i uspešan pisac. No, ostaje da su te formativne godine u Šibeniku, odnosno kasnije u dalmatinskim paljeđi potpuno odrediše pisca. Posebno na razini koja je za pisca najbitnija, a to je jezik - Matavulj je bio apsolutni velemajstor pripovijedanja, reki smo već, pisac koji je fikširao psihološjko određenje geografije u kojoj je živio nađ narod, ali ponad svega pisac beskrajno bogatog izraza izvučenog iz istog tog naroda i njegovog govora, a unutar estetskog okvira i prosedea, pisac-stvaratelj riznice fantastičnog vlastavlaza, trajno izmenađujućeg, dubokog a sine duhovitog, izmijenjanog od vile djaskeala i knjižkog jezika, spoja lokalnog i pluriječnog, arhajskog i hibridnog, kakav u našoj prozi nema sličnoga.

Iz najboljeg tradicije „bildunga"

To je moralo odnekud doći sve. Zato, pored tolikih pripovijedaka, putopisa i divnoga romana Bakonja fra Brne, naravno, po kojem ga i danas najčešće identificiraju generacije čitalaca što su imale sreću da odrastaju s tom knjigom, bi se dijelom „otkrila" ili sagrađivala genera i razvoj te raskoši jezika kao istaknutih, odnosno identitarnih kompleksi, predmoštiji i mukotrpnih kulturalnih posebnosti Matavuljevih (ali i čitavog jednog dijela naloga naroda, čiv je živio i živi uz more i u dalmatinskom zaleđu), za sve to treba poći drugamo, odnosno – treba pronaći „Zablješke jednog pisca" (objavljene postumno 1923.). Ta neobična knjiga, neka vrsta memoara, što ima i neđto od tona „Bildungsromana", neđto od starinske „naivnosti" lika i njegova opisa vlastitoga odgoja i sazrijevanja, peripetija uvijek smještenih u historijski kontekst, u isto vrijeme čini stanovti, a Časni i velikii kontinuum s dva golema prethodnika: „Zablješke jednog pisca" ima pretke u dvije od najvažnijih knjiga naše cjelokupne memoarističke, odnosno autobiografske – s **Dositejevim** „Životom i pričljenijima" i „Memoarima" prote **Mateje Nenadića**, ta dva apsolutno čarobno napisana i neizrecivo mudra toma ispisana zasebnim jezicima (!), stilovima i registrima, oba u neprestanoj dijaloškoj suprotnosti nevinosti i iskustva, onim neponovljivim tonalitetom jednako mudre i „naivne" starostavne dobrote. Ove tri knjige povezane međusobno, prave tako čak i jednu malu tradiciju pisanja o odrastanju, naročito individualnosti i snalaženju u povjesnim burama, knjige o intelektualnom sazrijevanju i „bildungu", čineć tradiciju kakvu nemaju neke mnogo veće kulture.

Koreni i proturječja

Ponovo se vraćajući na liniju jezika Matavuljevoga. kroz knjigu su rasuti bezbrojni pasaži koji govore i o jezičnom razvoju autora, čiv je čitati repertoujje kako na njegovu karakterističnost i stil, tako i na povijest naše suvremene književnosti. Jedan je fragment uzoran u tom pogledu. Opisujući djetinjstvo u Šibeniku, Skolovanje u samostanu Krug i Zadru (već ovaki poredana tri mjesta mnogo govore o kulturalnoj raziličitosti i problemima), nakon momarićke obuke u „Poli" i Beki kotorskoj, Matavuj se osvrće i na vrijeme kad se zadržava i u Hercog Novom (proživši dalke, kao đo vidimo, gotovo čitavu đuljinu đuhovizavrenog jadranal). Odatle, pišući o svome neredovnom i ne baš uvijek marljivo stjecanom i usgijednom akademskom napredovanju, on govori i o tome kako se u prvoj zrelosti počinje obrazovati sam, s svim čitanju, šrenju vidika, stjecanju kulture, govori u svemu mutna i nejasna stvar, pogotovo za mlađog Dalmatinca:

„Poljiđejte tri godina moga bavljenja u Novom najviše sam napredovao u znanju srpskoga jezika. Kazao sam u početku da sam rođen u mjestu đje vlada zapadni govor, u kome kijte sami taljanizmi; ispričao sam kako sam, u ranom djetinjstvu u manastiru Krug, nekoliko godina neđošto poznavajne brašnake frazeologije i obije sinonima. Poslije, u Zadru, u školi, prionuše mi u hrvatskih udžbenika gazbačke kovanice i gazbačni izrazimi, učili smo „slovnicu" koja je bila razumljiva kao da ljeđa kineska. Mi smo govorili dalmatinski, đakle, prilično ispaši, ali ćim pero u ruku, đa njeđo sastavimo, odmah su se nametali uđeđi iz udžbenika. To se ogleda i onijem prvijem mojim knjiđevnim radovima (...)"

Brljantan je ovaj đo, kolikio i beskrajno duhovit u Matavuljevoj stalnoj autoironiji, brljantan i zato što u jednom jedinom paragrafu on sažima zapravo čitav svoj budući knjiđevni jezik, sa svim predmostima takve „zamjeđanje", i svim problemima nominalnim i onim đubljim. No ovuje autor opisuje i upravo to đo su korijeni i proturječja jednoga mlađog govornika naleg jezika, zatim pripadnika nacionalno svjesne inteligencije i na kraju budućeg pisca koji će stvoriti svoj, gotovo potpuno samosvojnjih jezik – onaj iz kriđja i pripovijetki koje đe očarati velikiu i brojnu publiku za pročeva đvota, ali i generacijama kasnije. Jezik koji će, pored tolikih, nadahnuti i samog **Andrića**.

Matavulj je već u Kraljevini Srbiji knjiđevna zvijezda, krajem devetnaestog i početkom đvadesetog vijeka. Čitaju ga poslije i u prvoj zajedničkoj đržavi južnih Slavena, a u socijalističkoj Jugoslaviji, po ljetnjim i beskrajno duhovitom Bakonji fra Brni, redser **Fedor Hanžeković** snima i igrani film.

Isto, a sasvim drugačije

I evo, na ovom mjestu dolazimo do glavnoga paradoksa u slučaju Matavulj.

Njegova djela ostaju čitana i nakon rasjada zajedničke đržave, sve do danas – no, tragično, i zapravo potpuno neshvatljivo, *samo u jednom* od đva, za Matavulja najbitnija jezička i kulturna prostora. On živi u lektiri i fakultetskoj obaveznoj literaturi glavnog grada zemlje u kojoj je postao slavan i uspešan, gdje je i umro, nagio i pravan, ali kojoj je zapravo manje pripadao. U zemlji pak gdje Matavulj *fundamentalno* pripada, porijeklom, kulturom, životnim ritmovima i navikama, humorom i pođebnom za svijet, u svemu tome neodvojivo od naročite vrste gradivosti i urbanosti, bal kao i unutrašnjosti u koju su smještene njegove najbolje pripovijetke, u toj zemlji, osim u čestićama što se čire i održavaju preko nađih organizacija kulturnih – tu Simo Matavulj vrlo ne postoji.

Osim đo je ovo kulturalna katastrofa prvoga reda i gubitak neshvatljiv za oba naroda, to je i suštinski, nepodnošljivi barbarizam, za koji nema opravađanja. Nikakvi historijski „objektivni" rasizi, nikakva ideologija, čak ni rat, nitta ne može opravađati brisanje Simo Matavulja iz hrvatske narodne kulture, odstranjivanje tog dalmatinskog, libenskog pisca *par sanguе*, i uostalom toga hrvatskog pisca. Ako šta đijelimo u kulturi i književnosti, kao đelo koje prijeđa i jednom i drugom narodu, to je Bakonja fra Brne, iz najočitijih ya onda i svih drugih radoga

Mlaka i Šumetlice, dvije knjige kvržju ispisane

Patrijarh Porfirije čestitao katolički Badić

Borivoj Dovniković: Pripadam manjini koju jedni tope, drugi mrze, a u bis sam čian ljudske zajednice

Skupština Srbije usvojila obavezno intoniranje himne na početku školske godine

Najnovije

Boško Buha – najizvanji partizanski bombat

Duško Popov – dvostruki agent po kojem je kreiran James Bond

Nikola Kvestić – prvi Srbin predsjednik Hrvatskog sabora

Đorđe Matić: Kriska je prevrtlo za svakog kulturu

Kata Pejnović – nesalomivi borac za emancipaciju žena, radnika i seljaka

Ako imate priljeđlog teme za nas, javite se na portal@privredniik.net
Pratite P-portal i na drušćevnim mrežama:

Mala donacija, velika korist
Dajmo im budućnost
Na početku sve učenike i studente stipendirali, ali svi skupa možemo osigurati stipendiju svima kojima je potrebna.
Donirajte

© 2019 - 2021 Sva prava pridržana. P-portal pokreće Ljupko pomoćnu društvo "Privrednik"

P-portal koristi web kolačiće
U skladu s europskom regulativom, P-portal je nadograđio politiku privatnosti i korištenja kolačića. Kolačići koristimo kako bismo vam omogućili korištenje online usluge, bolje korisničko iskustvo i funkcionalnost naših web stranica. Daljnjim korištenjem naše web stranice, suglasni ste s korištenjem kolačića.
Prihvaćam Ne prihvaćam Postavke kolačića